

STANY ZJEDNOCZONE I CHINY W UJĘCIU GEOPOLITYCZNYM¹

WPROWADZENIE

„Najważniejsze doniesienie rachmistrzów Międzynarodowego Funduszu Walutowego z 2015 r., które przeszło prawie bez echa, brzmi: **Chiny wyprzedziły Stany Zjednoczone i są największą gospodarką świata**. Według MFW PKB Chin w 2014 r. wyniesie 17,6 mld dolarów, czyli więcej niż w USA (17,4 mld dolarów)”².

„Geopolityczny status Chin rośnie szybko wraz z ich ekonomiczną potęgą, tymczasem Stany Zjednoczone nadal trwonią swoje globalne przywództwo z powodu niepojętej chciwości elit politycznych i ekonomicznych oraz wiecznej wojny na Bliskim Wschodzie, w którą to pułapkę same się wpędziły”³.

Jak z powyższego wynika we współczesnym świecie toczy się wielka gra dwóch mocarstw globalnych tj. Stanów Zjednoczonych i Chin, przy czym każde z nich ma swoje interesy w różnych częściach świata, a interesy te bardzo często są przeciwstawne. Współcześnie tę wielką grę prowadzą Chiny i Stany Zjednoczone, a zaczęła się wizytą prezydenta Stanów Zjednoczonych Richarda Nixona w Chinach. Dziś

„ten tydzień, który zmienił Świat, jest pamiętany głównie jako śmiała zagrywka w rewolucji dyplomatycznej, która pięknie się opłaciła amerykańskiemu prezydentowi i Stanom

---

¹ Niniejszy artykuł jest skróconą wersją tekstu pod tym samym tytułem, który ukazał się w publikacji: S. Jaczyński, J. Kunikowski, *Kultura bezpieczeństwa: potrzeby i uwarunkowania. T. 1, Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Marianowi Cieślarczykowi z okazji siedemdziesiątych urodzin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, Siedlce 2016, s. 291–314.

² https://google.pl/?gws_rd=ssl#q=Stany+Zjednoczone+Chiny-w-ujeciu+geopolitycznym (14.07.2015).

³ *Ibidem*, s. 1.

Zjednoczonym. Jeszcze bardziej oczywiste jest jednak dzisiaj, że wizyta Nixona rozpoczęła proces, który ostatecznie doprowadził do zakończenia samo narzuconej izolacji Chin i uutorował drogę do ponownego osiągnięcia przez Państwo Środka statusu wielkiego mocarstwa. W ciągu ostatnich 40 lat Chiny zyskały o wiele więcej niż Stany Zjednoczone na chińsko-amerykańskim zbliżeniu⁴.

1. GEOPOLITYKA STANÓW ZJEDNOCZONYCH

„Począwszy od II wojny światowej Stany Zjednoczone stały się hegemonem światowym. Podczas zimnej wojny gospodarka amerykańska była zawsze co najmniej dwa razy większa niż gospodarka ZSRR, a zdolności wojskowe oraz zaawansowanie techniczne i technologiczne daleko przewyższały radzieckie. USA były architektem najważniejszych instytucji międzynarodowych takich, jak: ONZ, Międzynarodowy Fundusz Walutowy i NATO, oraz brokerem większości procesów pokojowych i rozjemczych. Rozpoczęły i kończyły wojny według własnego uznania. Upadek ZSRR w 1991 roku dodatkowo wzmocnił tę dominującą pozycję. Nigdy wcześniej w historii hegemon nie miał tak rozległej władzy jak Amerykanie w latach 90-tych XX wieku. Dolar był i jest walutą rozliczeniową oraz rezerwą świata, a wojska amerykańskie stacjonują prawie w każdym zakątku globu⁵.”

Stany Zjednoczone w swym rozwoju terytorialnym wyszły w 1853 roku nad Pacyfik i wówczas uznały się za globalne mocarstwo morskie. Przyjęły więc strategię bezpieczeństwa, którą była doktryna prezydenta Monroe (1854 r.), zgodnie z którą, żadne państwo nie amerykańskie nie może wtrącać się do państw amerykańskich, a każda próba wtrącania się państwa nie amerykańskiego do Ameryki uznana zostanie za zagrożenie bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych i Stany Zjednoczone użyją siły. W ten sposób Stany Zjednoczone z biegiem lat stały się przywódcą świata a zagrożenie tego przywództwa upatrywały na zewnątrz, poza Stanami Zjednoczonymi. „Zaowocowało to utworzeniem w ciągu ostatnich 160 lat kilkuset baz w około 150-ciu państwach świata⁶ w następujących regionach:

- Ameryka Środkowa – przejście z Atlantyku na Pacyfik;
- Morze Śródziemne i Morze Czerwone – przejście z Atlantyku na Ocean Indyjski;
- Archipeląg wysp między Australią a Chinami – przejście z Pacyfiku na Ocean Indyjski.

⁴ http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artukul.1262.Dlaczego_U... (18.10.2015).

⁵ J. Bartosiak, *NOWY PORZĄDEK – Uwarunkowania geopolityczne Amerykańsko-Chińskiej rywalizacji o hegemonię, Rola Rosji i Europy. Analiza długoterminowa*, Wyd. Narodowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 2012, s. 1.

⁶ Z. Lach, J. Skrzyp, *Geopolityka i geostrategia*, Wyd. AON, Warszawa 2007, s. 49.

Sytuacja geopolityczna uległa zmianie po rozpadzie Związku Radzieckiego, Wówczas Chiny, które od wielu lat rozwijają się bardzo dynamicznie, stały się głównym rywalem Stanów Zjednoczonych w rywalizacji geopolitycznej.

„W dyskusji nad specyfiką amerykańskich koncepcji geopolitycznych panuje zgodność, że najważniejszym zadaniem jest niedopuszczenie do sytuacji, aby jedno z wielkich mocarstw przekształciło się w supermocarstwo panregionalne lub koalicja wielkich mocarstw (Rosja–UE–Chiny) opanowała całą Eurazję, gdyż stanowiłoby to realne wyzwanie dla dotychczasowej pozycji Waszyngtonu w skali globalnej”⁷.

W takim układzie geostrategicznym oznaczałoby to stopniowe przejęcie Wyspy Świata (Eurazja–Afryka), marginalizację sfery wpływów do zachodniej hemisfery oraz powstanie potencjału geoeconomicznego przewyższającego zasoby USA.

„Takiej okoliczności należy zapobiec niezależnie od tego czy obecnie jest to mocarstwo zaprzężone czy też postrzegane jako potencjalny przeciwnik. W dalszej perspektywie czasowej Pax America powinna doprowadzić do daleko posuniętej instytucjonalizacji i internacjonalizacji stosunków międzynarodowych w celu zapobieżenia rywalizacji (wojny) geoeconomicznej oraz powrotowi do zasad równowagi sił w polityce”⁸.

Współcześnie w Stanach Zjednoczonych za „geopolitykę jutra” przyjmuje się koncepcję tworzenia Anglosfery albo Pax Atlantika, zgodnie z którą zasięgiem swym obejmuje ona kraje anglosaskie, anglojęzyczne i anglofilskie. Może to być stowarzyszenie narodów anglosaskich lub wspólnota krajów angloamerykańskich.

„O możliwości jego utworzenia przesądzą następujące czynniki:

- brytyjsko-amerykańskie partnerstwo strategiczne,
- relacje historyczne Londynu z Kanadą, Australią i Nową Zelandią,
- spuścizna globalna Pax Britanika z XIX wieku i pierwszej połowy XX stulecia,
- rola USA na obszarze zachodniej hemisfery,
- planetarny i uniwersalny charakter współczesnego Imperium Americanum,
- poszukiwanie innego wymiaru (poza geograficznego) przestrzennego (z powodu ściśnięcia czasu i przestrzeni), co jest związane z reinterpretacją (relatywizacją) pojęcia granicy jako nowa forma amerykańskiego pogranicza, (amerykanizacja pojmowana jako uniwersalizacja, technokracja oraz ekspansja wirtualna)”⁹.

W powyższej sytuacji Stany Zjednoczone podejmują działania mające na celu przeciwdziałanie wzrastającej roli Chin. Według niektórych specjalistów:

⁷ *Ibidem*, s. 52

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, s. 54.

„wejście USA do Afganistanu miało wymiar geostrategiczny, związany z neutralizacją Chin. Chodzi tu o amerykańskie bazy wojskowe, które utworzono nie tylko w Afganistanie, lecz także w niektórych państwach Azji Środkowej, co oznaczało okrążanie Chin. Stany Zjednoczone są obecne w wielu państwach oraz pogłębiają relacje z wieloma państwami, w bliskim sąsiedztwie Chin. Są to więc Indie, Wietnam, Filipiny, Australia, Japonia i Korea Południowa”¹⁰.

O wzmocnieniu pozycji amerykańskiej na Pacyfiku mówił prezydent Barak Obama w australijskim parlamencie, gdzie podkreślił, że:

„amerykańskie siły zbrojne, po zakończeniu wojny w Iraku i wycofaniu ich z Afganistanu, mają być w większym stopniu rozmieszczone w Azji, zwłaszcza w Azji Południowo-Wschodniej. Będą one bardziej elastyczne i przyczynią się do zwiększenia potencjału tego regionu. Na tymże spotkaniu prezydent Obama dodał, że redukcja amerykańskich wydatków wojskowych nie zostanie dokonana kosztem Azji i Pacyfiku”¹¹.

Według oświadczenia amerykańskiego sekretarza obrony Leona Panetty, złożonego w Singapurze w 2012 roku:

„do 2020 roku na Pacyfiku stacjonować ma 60% amerykańskiej floty. Waszyngton chce też wzmocnić więzi między krajami regionu, żeby zneutralizować swojego głównego rywala – Chiny”¹².

Oświadczenie to jest zbieżne z coroczną publikacją Pentagonu dotyczącej oceny chińskich sił zbrojnych, w której stwierdza postępy Chin na płaszczyźnie balistycznych pocisków anty-okrętowych, w programie budowy lotniskowców, rozwoju prototypów niewidzialnych dla radarów samolotów i rosnących możliwości przeprowadzenia wojny cybernetycznej. W oświadczeniu tym stwierdza się, że:

„armia chińska jest na dobrej drodze do pełnej modernizacji do 2020 roku. Z ponad miliardową populacją, którą można wypełnić szeregi armii, nie ma wątpliwości, że chińskie wojsko na poziomie parytetu technologii z Ameryką postawi USA w niekorzystnym położeniu”¹³.

¹⁰ K. Pobiedziński, *Współczesna strategia powstrzymywania w stosunku do Chin*.

¹¹ Przez najbliższe 10 lat wydatki Pentagonu zostaną zmniejszone o co najmniej 487 mld dolarów.

¹² File:///C:/Documentsand Settings/Admin/Moje dokumenty/Amerykani..., Mateusz Szaniawski, pap (02.06.2012).

¹³ File:///C:/Documentsand Settings/Admin/Moje dokumenty/Amerykani..., James Corbett. *The International Forecaster* 01.08.2012.

Na przedstawione wyżej problemy Stanów Zjednoczonych nakłada się dynamiczna ekspansja ekonomiczna Chin w państwach całego świata, zwłaszcza jednak Afryki i Ameryki Południowej, o czym będzie mowa w punkcie 2. W tej sytuacji podjęta została przez Amerykanów nowa strategia powstrzymania ekspansji geopolitycznej Chin i mająca na celu powstrzymanie procesu wypierania amerykańskich towarów (dóbr) z rynków Azji Południowo-Wschodniej oraz ograniczaniu przez Chiny wolnej żeglugi na Morzu Południowochińskim.

Realizowane są kolejne kroki tej strategii, a mianowicie:

- 1) „Stany Zjednoczone wraz z ośmioma krajami (Australia, Brunei, Chile, Malezja, Nowa Zelandia, Peru, Singapur i Wietnam) uzgodniły zarys Współpracy Trans-Pacyficznej (TPP), zawierając porozumienie handlowe, które powinno przynieść korzyści 500 milionom konsumentom po obu stronach Oceanu Spokojnego. Japonia również zdecydowała się przystąpić do TPP. Porozumienie to jest jednym z elementów ograniczenia ekspansji chińskiej”¹⁴;
- 2) kilka dni po porozumieniu TTP, Barack Obama ogłosił rozmieszczenie znaczących sił militarnych w Darwin, w północnej Australii i dodatkową współpracę między armiami obu krajów. Podobne kroki zostały również uzgodnione z Wietnamem i Singapurem oraz z Filipinami;
- 3) nawiązano współpracę z Birmą (obecnie Mianma), pomimo rządzenia tym krajem przez juntę, która ogłosiła jednak liberalizację swoich rządów.

Oznacza to, że wokół Chin są wyszczególniane następujące geopolityczne elementy tej geostrategii:

- **państwa sprzymierzone** – miejsca dyslokacji baz amerykańskich – Stany Zjednoczone mogą dalej na nich polegać (Afganistan, Wietnam, Japonia, Korea Płd. i Tajwan);
- **państwa wrogie**, których intencje powinny zostać sprawdzone (Iran, Birma i Korea Północna);
- **państwa obojętne** albo neutralne, które nie są na razie częścią strategii Stanów Zjednoczonych wobec Chin;
- **państwa, wobec których Waszyngton stara się prowadzić aktywną politykę** w celu pozyskania ich przychylności dla prowadzonej kontrofensywy wobec chińskiej ekspansji geopolitycznej.

¹⁴ Z. Lach (red.), *Współczesne koncepcje geopolityczne i geostrategiczne wybranych państw świata*, część II, *Geopolityka i geostrategia państw współczesnego świata*, Wyd. AON, nr II.1.8.1.0.

Do państw ostatniej grupy należą, w regionie Azji Środkowej: Kazachstan, Uzbekistan, Kirgistan, Azerbejdżan; w Azji Południowej – Indie; w Azji Południowo-Wschodniej – Tajlandia, Laos, Kambodża i Malezja.

Uogólniając ocenę pozycji geopolitycznej i geostrategicznej Stanów Zjednoczonych jako globalnego ośrodka siły, można zaryzykować stwierdzenie, że w ostatnich 15 latach została ona znacznie osłabiona. Nasuwa się więc pytanie, na czyją korzyść. Z dużym prawdopodobieństwem można odpowiedzieć, że nastąpiło to na korzyść Chin.

2. GEOPOLITYKA CHIN

Dynamiczny rozwój Chin zapoczątkowany został przyjęciem własnego modelu transformacji, zgodnie z którym w pierwszym etapie zlikwidowano system komun ludowych na wsi i wprowadzono swobodę obrotu płodami rolnymi oraz podjęto decyzję o swobodzie wyboru miejsca zamieszkania. W drugim etapie (1984–1989) poszerzono reformy i wyrażono zgodę na tworzenie specjalnych stref ekonomicznych (14 miast nadmorskich, delta rzeki Jangcy i Perłowej, Wyspa Hainan, Hangzhou, Nankin i około 140 innych miejscowości), co przyciągnęło za sobą ogromny napływ kapitału zagranicznego.

„Trzeci etap (1999–2000) przeprowadzono w czasie kryzysu wynikającego z przegrzania gospodarki i Chiny szybko powróciły na ścieżkę wzrostu ekonomicznego, który trwa nadal”¹⁵.

„Chiny są ekonomicznym supermocarstwem. W 2011 roku zostały największym producentem przemysłowym świata, zastępując Stany Zjednoczone, które dzierżyły prymat w tej dziedzinie przez poprzednie 110 lat. Są największym na świecie eksporterem, zajmują drugie miejsce jako importer i drugie w wolumenie obrotu handlowego. Są największym inwestorem w Azji Południowo-Wschodniej i Afryce. Średni roczny wzrost chińskiego PKB od 1978 roku wynosi 9,4%, i jest to w przybliżeniu dwa razy więcej niż wzrost PKB Stanów Zjednoczonych dokonanego w latach 1870–1913”¹⁶.

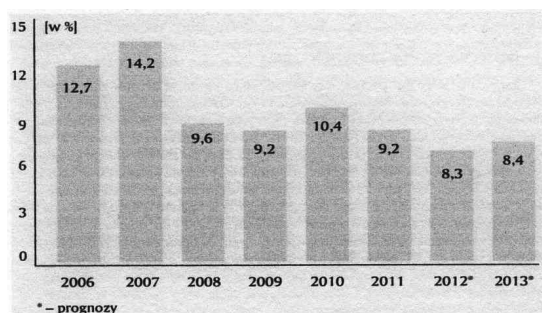
O dynamicznym rozwoju Chin świadczą dane dotyczące wzrostu Produktu Krajowego Brutto przedstawione na rysunku 1 oraz wielkość obrotów handlowych przedstawiona w tabeli 1.

¹⁵ *Ibidem*, s. 2.

¹⁶ *Ibidem*, s. 3.

Rysunek 1

Wzrost PKB Chin w latach 2006–2013

Źródło: A. Gwiazda, *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, s. 13.

Tabela 1

Wartość obrotów handlowych Chin w latach 2001–2009 w mld dol.

Wyszczególnienie	Lata								
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Eksport	266,2	325,6	438,2	593,3	761,9	968,9	1217,8	1430,7	1201,6
Import	243,5	295,7	412,8	561,2	660,0	791,5	956,0	1132,6	1005,9
Obroty	509,6	620,8	851,0	1154,5	1421,9	1760,4	2173,8	2563,3	2207,5
Saldo	22,5	30,4	25,5	32,1	102,0	177,5	261,8	298,1	195,9

Źródło: A. Gwiazda, *Globalna ekspansja...*, *op. cit.*, s. 23.

Na uwagę zasługuje fakt, że:

„obroty handlowe Japonii z Chinami w latach 2004–2011 zwiększyły się dwukrotnie, zaś udział Japonii w handlu zagranicznym ze Stanami Zjednoczonymi zmalał z 18,6 mld dol. do 11,9 mld dolarów”¹⁷.

Na szczególną uwagę zasługuje wzrost chińskiego eksportu produktów nowych technologii w porównaniu z Japonią i Stanami Zjednoczonymi, co ilustruje tabela 2.

¹⁷ <http://wyborcza.biz/biznes/51.100896>, ...(20.12.2015).

Tabela 2

Eksport produktów z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnej w mln USD

Lp	Kraje	2000 r.	2007 r.	Wzrost/spadek w %
1	Brazylia	11 431	12 815	+ 11,0
2	Chiny	46 996	355 568	+758,0
3	Francja	35 689	32 790	-0,9
4	Indie	714	1 977	+ 26,2
5	Japonia	123 548	112 199	- 9,1
6	Niemcy	57 452	104 716	+ 18,2
7	Rosja	799	1 680	+ 21,0
8	Stany Zjednoczone	182 262	164 623	- 11,1
9	Wielka Brytania	55 865	37 560	- 68,0

Źródło: http://forsal.pl/artykuly1569634,chiny_inwescyje_w_nowe_tehnologie (02.07.2014).

Dynamiczny rozwój Chin od ponad 30 lat spowodował wielki wzrost zapotrzebowania tego państwa na surowce, w tym głównie na surowce energetyczne. Przedmiotem zainteresowania tego państwa stały się więc państwa dysponujące tymi surowcami. Chiny pozyskują je więc z różnych państw świata, w tym z Bliskiego Wschodu i Afryki oraz z Ameryki Południowej i Środkowej. Drogi transportu tych surowców znajdują się jednak pod kontrolą marynarki wojennej Stanów Zjednoczonych. Alternatywą dla Chin stały się więc państwa Bliskiego, Azja Środkowa, a także Rosja.

Z punktu widzenia Chin idealnymi regionami są Bliski Wschód i Azja Środkowa, a decydują o tym niewielka odległość i stosunkowo stabilna sytuacja polityczna.

„W tej sytuacji przedmiotem zainteresowania Chin stały się Iran, Arabia Saudyjska oraz Syria, która wówczas i obecnie jest w strefie wpływów rosyjskich. Pierwszym krokiem w budowaniu przyjaznych relacji z regionem był handel bronią”¹⁸.

Zainteresowanie Chin pozyskiwaniem surowców energetycznych z państw Bliskiego Wschodu było wówczas i jest obecnie w sprzeczności z interesami USA w tym regionie.

¹⁸ http://www.mojeopinie.pl/chinski_bliski_wschod,3,1313439995

Zainteresowania zaś Stanów Zjednoczonych obszarem Azji Środkowej zaowocowało utworzeniem przez to mocarstwo baz wojskowych w niektórych państwach tego regionu. Ten fakt spowodował wielkie niezadowolenie Chin, które w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy podjęły działania zmierzające do likwidacji tychże baz. W tej sytuacji

„nawiązały one bliskie stosunki z republikami Środkowej Azji i zniechęcały je do wyrażania zgody na założenie przez Amerykanów stałych baz wojskowych na ich terytoriach”¹⁹.

Chińska koncepcja działań w regionie Azji Środkowej polega na wyrzeczeniu się siły i groźby jej użycia na rzecz działań multilateralnych oraz wzajemnego zaufania, współpracy oraz wzajemności korzyści. Chiny zadeklarowały, że wobec regionu mają być stosowane działania oparte na następujących zasadach:

- „promowanie pokojowego współistnienia;
- promowanie ekonomicznej prosperity;
- niemieszanie się w sprawy wewnętrzne danego państwa;
- respektowanie integralności terytorialnej i suwerenności”²⁰.

Kolejnym zagadnieniem była działalność Chin dotycząca ich bezpieczeństwa energetycznego.

„W celu uzyskiwania z państw Azji Centralnej ropy naftowej i gazu ziemnego Chiny zastosowały strategię dystrybucji preferencyjnych pożyczek dla tych krajów w zamian za dostęp do kluczowych surowców. W 2009 r. udzieliły Kazachstanowi pożyczki w wysokości 10 mld dolarów na rozruszanie kulejącej gospodarki”²¹.

Ponadto wybudowano liczący prawie 3 tys. km rurociąg naftowy Kazachstan–Chiny. Natomiast firmy hińskie wydobywają rocznie około 80 mln ton kazachskiej ropy.

Chiny w 2010 r. wprowadziły w życie Unię Celną ze Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), liczącym ponad 600 mln mieszkańców w 10 krajach. Uzyskały więc uprzywilejowanie stosunków z członkami tej organizacji, czego nie mają Korea Południowa i Japonia.

¹⁹ M.T. Klar, *Krew i nafta*, Agencja Wydawnicza i Reklamowa AKCES, Warszawa 2006, s. 61.

²⁰ *Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, pod red. B. Bojarczyka, A. Ziętek, Wyd. UMCS, Lublin 2008, s. 121.

²¹ <http://www.rferl.org/content/beijing/stealthy/expansion-central-asia/2274062/html> (15.07.2011).

Ta strefa wolnego handlu (Chiny – ASEAN), czyli wspólny rynek 11 państw obejmuje około 2 mld ludzi.

W 2000 r. powołano Chińsko-Afrykańskie Forum Współpracy (FOCAC), czyli platformę wspólnych konsultacji i dialogu.

„W 2003 r. przyjęto sześć zasad chińskiej obecności w Afryce. Są to:

1. Nieinterwencja w sprawy wewnętrzne;
2. Suwerenność krajów afrykańskich w rozwiązywanie problemów;
3. Wzajemne zaufanie i współpraca;
4. Zwiększenie pomocy ekonomicznej bez stawiania warunków wstępnych;
5. Zwrócenie międzynarodowej uwagi na sytuację w Afryce;
6. Promocja stwarzania przyjaznego środowiska międzynarodowego dla afrykańskiego rozwoju”²².

Natomiast na szczycie FOCAC w 2006 r. zwrócono uwagę na strategiczne nowe partnerstwo chińsko-afrykańskie oparte na równości politycznej i dwustronnych korzyściach oraz wymianie kulturalnej.

„W wyniku tych decyzji wymiana handlowa pomiędzy Chinami a Afryką w latach 1995–2000 zwiększyła się 18-krotnie z 3 mld do 55 mld dolarów, w 2010 r. miała osiągnąć 100 mld dolarów”²³.

Ponadto „w latach 2000–2006 Afryka odnotowała największy w historii wzrost PKB (z 3,4% w 2001 r. do 5.1% w 2006 r.)”²⁴.

W 2006 r. odbył się szczyt chińsko-afrykański w Pekinie z udziałem delegacji z 48 państw,

„na którym Chiny zaoferowały:

1. Pożyczki i kredyty wysokości 5 mld dolarów;
2. Wszkolenie 15 tysięcy afrykańskich specjalistów;
3. Podpisanie umowy handlowej w wartości 1,9 mld dolarów;
4. Anulowanie długów 33 krajom wobec Chin (1,4 mld dolarów);
5. Obiecano likwidację ceł dla afrykańskich towarów;
6. Obiecano utworzenie do pięciu stref handlowo-gospodarczych”²⁵.

Chiny rozwinęły także współpracę z państwami Ameryki Południowej i Środkowej, odwiecznymi partnerami handlowymi Stanów Zjednoczonych.

²² <http://www.eioba.pl/a91097/chinywafryce> A. Rządkowski (15.08.2011).

²³ T. Cukiernik, *Chińskie tournée po Afryce*, „Czas” nr 8 (875), 24.02.2007, s. 4.

²⁴ http://centrum.pr.pl/artukul/komrntarz_miesiaca-chiny_w_afryce.24699.html (17.07.2011).

²⁵ J. Skrzyp, *Wielki marsz Państwa Środka ku pozycji Globalnego Ośrodka Siły*, „Przegląd Geopolityczny” nr 5, Wyd. Instytut Geopolityki, Częstochowa 2012, s. 41–69.

Zainteresowanie Chin tym obszarem wynika z faktu, że na obszarze tym występują surowce niezbędne dla szybko rozwijającej się gospodarki chińskiej.

„Chiny za partnerów handlowych wybierają kraje najbardziej rozwinięte, o dużym potencjale ludnościowym i surowcowym oraz o dużych możliwościach wchłonięcia chińskich produktów. Wśród tych państw znajdują się wspomniana już Brazylia oraz Chile, Meksyk, Argentyna, Peru, Wenezuela i Kolumbia”²⁶.

„Prestżową porażkę poniosły Stany Zjednoczone w Brazylii, gdzie z pierwszego miejsca zepchnęły je Chiny. Według najnowszego Raportu Brazylijsko-Chińskiej Rady Biznes, wymiana handlowa z tym państwem w 2010 r. osiągnęła 53 mld dolarów”²⁷.

W 2010 r. Brazylia zaspokoiła 23% chińskiego popytu na rudę żelaza, 28,5% importu soi, 3% ropy naftowej i 9% drewna.

„Ponadto w Patagonii chińska firma przetwórstwa rolnego chce zainwestować 1,5 mld dolarów na zakup w Brazylii 300 tys. ha ziemi pod uprawy, głównie soi i pszenicy, aby poradzić sobie z coraz większym wewnętrznym zapotrzebowaniem na żywność”²⁸.

„Niekwestionowana pozycja mocarstwa Chin „zmusiła Stany Zjednoczone do ustanowienia z nimi ramowych porozumień, tzw. drugiego G2. Jest to strategiczny i gospodarczy dialog między Stanami Zjednoczonymi i Chinami, w ramach którego odbywają się co pół roku spotkania na wysokim szczeblu i obejmują problemy handlowe i gospodarcze oraz kwestie finansowe, dyplomatyczne i wojskowe”²⁹.

Specyficznym sposobem oddziaływania Chin na niektóre kraje są długoterminowe wynajmy wielkich terenów rolniczych w krajach trzecich.

„Takie terytoria powinny otrzymywać wkład w postaci osadników chińskich, którzy by je eksploatowali, a które stanowiłyby rodzaj «kolonii» chińskich – potencjalnych grup nacisku w krajach zależnych od Chin”³⁰.

Z przedstawionych wyżej informacji nasuwa się wniosek, że Chiny wynurzą się jako geopolityczne i gospodarcze oraz geostrategiczne mocarstw. Natomiast ich gospodarka ściga się o palmę pierwszeństwa z największymi gospodarkami na świecie. Rośnie także ich siła militarna, a polityczne wpływy rozszerzają się w takim tempie, jak gospodarka i armia. Rządowy Dziennik „Armia Wyzwolenia” wyjaśnia:

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ <http://www.cebc.org.br> (Brazylijsko-Chińska Rada Biznesu – najnowszy raport) (10.08.2011).

²⁸ <http://www.gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/329040>

²⁹ *Ibidem*, s. 36.

³⁰ *Ibidem*, s. 273.

„W miarę jak stopniowo zwiększa się kompleksowo pojęta siła Chin i rośnie ich status na arenie międzynarodowej, **sprawą wielkiej wagi staje się dążenie do stworzenia odpowiadającej statusowi Chin siły militarnej, będącej w stanie należycie wypełnić zadanie obrony interesów narodowych i stworzyć warunki do ich dalszego rozwoju, aby zagwarantować Chinom należy im status międzynarodowy**”³¹.

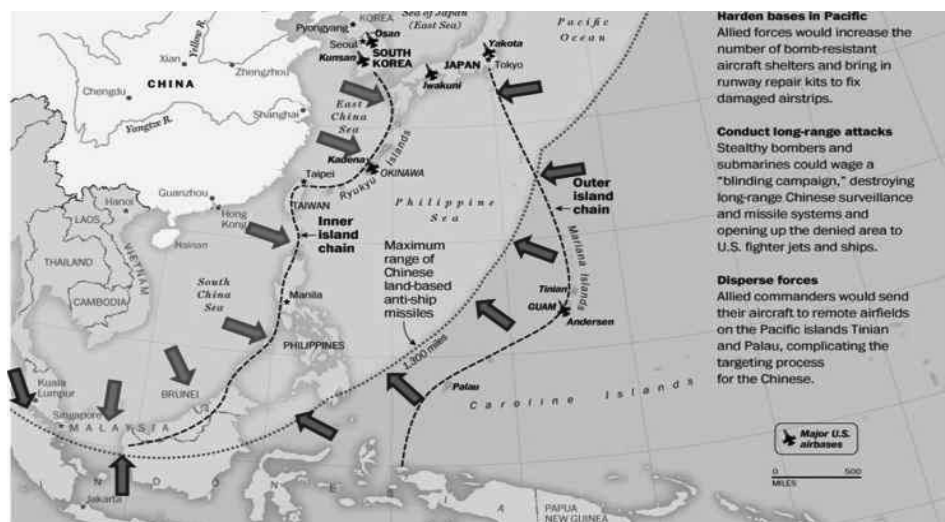
* * *

Na uwagę zasługuje fakt, że Chiny dokonały modyfikacji geostrategii z koncentracji na obronie granic w kierunku ekspansji zewnętrznej. Polega ona na przesunięciu widnokągu ku trzem łańcuchom wysp (rys. 2), z których:

- pierwszy ciągnie się od Japonii przez Tajwan do Filipin;
- drugi – od Sachalinu do wysp południowo-zachodniego Pacyfiku;
- trzeci – od Wysp Aleuckich w pobliżu Alaski do Arktyki.

Rysunek 2

Obrona Chin od strony morza

Źródło: <http://blog.wintm.pl/2014/08/06/morze-poludniowochinskie-oraz-wschodniochinskie-jako-kluczowa-fault-line/>

³¹ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Wyd. REBIS, Poznań 2009, s. 34.

Zmianie uległ także Plan działania marynarki wojennej Chin. Składa się on z trzech faz:

Faza pierwsza obejmuje działania dotyczące stworzenia floty, która będzie zdolna do skutecznego działania w granicach tzw. pierwszego łańcucha wysp, obejmujących wyspy japońskie, Riukiu, Tajwan i Filipiny.

Faza druga polega na rozszerzeniu działalności floty do drugiego łańcucha wysp, czyli Australii, Indonezji i Guam.

Faza trzecia (planowana do połowy XXI wieku): dotyczy stworzenia floty wojennej działającej globalnie (prognozuje się, że w latach 2015–2020 Chiny mogą zwodować swój pierwszy lotniskowiec).

Uogólniając, można zadać kilka pytań wynikających z dynamicznego rozwoju Chin i rozszerzaniem przez nie swojej strefy wpływów kosztem dotychczasowych mocarstw. Zdefiniowanie tych pytań nie jest trudne jednak udzielenie na nie odpowiedzi wymaga żmudnych badań, co wykracza poza ramy niniejszego artykułu. Można jednak prognozować, że potęga tego państwa rośnie dynamicznie, co w konsekwencji spowoduje transformację porządku międzynarodowego³².

PODSUMOWANIE

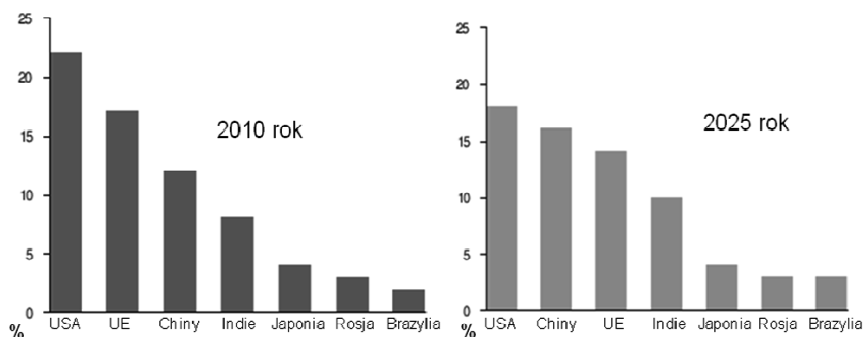
Udzielenie odpowiedzi na nasuwające się pytania wymaga przeprowadzenia analizy porównawczej wyznaczników potęgi wielu mocarstw w zakresie geopolityki, demografii, ekonomii i geostrategii. Opierając się na istniejących w literaturze przedmiotu analizach potęgi państw pozwolę sobie przedstawić wyniki tych analiz opracowane na podstawie kombinacji wskaźników: wydatki militarne, populacja, oraz technologia w % globalnej potęgi świata, w kontekście współczesnym oraz prognostycznym do 2025 roku (zob. rys. 3).

Według przedstawionej niżej prognozy do 2025 roku nastąpią istotne przetasowania w kolejności potęg ośrodków siły, mianowicie na drugą pozycję wysuną się Chiny, które już tylko nieznacznie ustępować będą Stanom Zjednoczonym. Unia Europejska spadnie natomiast na trzecią pozycję.

³² E. Haliżak, *Zmiana układu sił USA – Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, Warszawa 2005, s. 12, 112, 158.

Rysunek 3

Potęgą głównych „ośrodków siły” w % potęgi globalnej w 2010 i 2025 roku

Źródło: Na podstawie prezentacji pt.: *International Relations, Power in International Relations*.

BIBLIOGRAFIA

A. Opracowania zbiorcze

- Allison G., Blackwill R.D., Wyne A., *Chiny, Stany Zjednoczone i świat w oczach Wielkiego Mistrza Lee Kuan Yewa*, opracowanie: G. Allison, R.D. Blackwill, A. Wyne, Wyd. Kurhaus, Warszawa 2013.
- Bartosiak J., *NOWY PORZĄDEK – Uwarunkowania geopolityczne Amerykańsko-Chińskiej rywalizacji o hegemonię, Rola Rosji i Europy. Analiza długoterminowa*, Wyd. Narodowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 2012.
- Boyd D., *Ekspansja Kremla – Historia podbijania świata*, tłum. R. Orleański, Wydawnictwo RM, Warszawa 2014.
- Brunet A., Guichard J.P., *Chiny Światowym hegemonem?*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2011.
- Brzeziński Z., *Druga Szansa – Trzej prezydenci i kryzys amerykańskiego supermocarstwa*, Wyd. Świat Książki, Warszawa 2008.
- Brzeziński Z., *Strategiczna wizja – Ameryka a kryzys globalnej potęgi*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2013.
- Brzeziński Z., Scowcroft B., *Ameryka i świat*, Wydawca JK, Łódź 2008.
- Canrong J., *Odpowiedzialność wielkiego mocarstwa – chińska perspektywa*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2012.

- Cukiernik T., *Chińskie tournée po Afryce*, „Czas” nr 8 (875), 24.02.2007.
- Fenby J., *Chiny – Upadek i narodziny wielkiej potęgi*, tłum. J. Wasiński, J. Wołk-Łaniewski, Wydawnictwo Znak, Kraków 2009.
- Gwiazda A., *Globalna ekspansja gospodarcza Chin*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013.
- Kagan R., *Powrót historii i koniec marzeń*, Wyd. REBIS, Poznań 2009.
- Kaplan R.D., *Monsun – Ocean Indyjski i przyszłość amerykańskiej dominacji*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2012.
- Klar M.T., *Krew i nafta*, Agencja Wydawnicza i Reklamowa AKCES, Warszawa 2006.
- Koronacki J., *Amerykański konserwatyzm na progu XXI wieku*, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2015.
- Kozłowski K., *Państwo Środka a Nowy Jedwabny Szlak*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
- Lach Z., Skrzyp J., *Geopolityka i geostrategia*, Wyd. AON, Warszawa 2007.
- Lacoste Y., *Geopolitique, La longue histoire d'aujourd'hui*, Larousse, 2006.
- Lacoste Y., *Geopolityka Śródziemnomorza*, Wyd. Dialog, Warszawa 2010.
- Lubowski A., *Świat 2040*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków 2013.
- Mocher S.-W., *Hegemon – Droga Chin do dominacji*, tłum. M. Kowalczyk. Wydawnictwo Sprawy Polityczne, Wołomin–Warszawa 2007.
- Pobiedziński K., *Współczesny Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, pod red. A. Ziętek, Wyd. UMCS, Lublin 2008.
- Pobiedziński K., *Współczesna strategia powstrzymywania w stosunku do Chin. „Powrót Smoka” Marsz ku pozycji globalnego mocarstwa*, red. J. Marszałek-Kawa, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
- Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, red. B. Bojarczyk, A. Ziętek, Wyd. UMCS, Lublin 2008.
- Skrzyp J., *Wielki marsz Państwa środka ku pozycji Globalnego Ośrodka Siły*, Przegląd Geopolityczny, nr 5, Wyd. Instytut Geopolityki, Częstochowa 2012.
- Sun Tzu, Sun Pin, *Sztuka wojny*, Wydawnictwo Helion, Gliwice 200.
- Xi Jinping, *Innowacyjne Chiny*, Wydawnictwo Kto jest Kim, Warszawa 2015.
- Vukadinović R., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1980.
- Wałkuski M., *Walkowanie Ameryki*, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2012.
- Wiśniewski J., Żoźdź-Kuźnia K., *Mocarstwa współczesnego świata. Problem przywództwa światowego*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2008.
- Włodkowska A., *Mocarstwowość w polityce zagranicznej państw*, [w:] R. Zięba (red.), *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Toruń 2004.
- World Economic Outlook Database, April 2009.

Współczesne koncepcje geopolityczne i geostrategiczne wybranych państw świata, część II, Geopolityka i geostrategia państw współczesnego świata, red. Z. Lach, Wyd. AON, nr II.1.8.1.0.

Wyciszkiewicz E. (red.), *Geopolityka rurociągów. Współzależność energetyczna a stosunki międzypaństwowe na obszarze postsowieckim*, PISM, Warszawa 2008.

Zacher L., *Gra o przyszłe światy*, Warszawa 2006.

Zarghani H., *The evaluation of the variables effective on national power and designing of the model for measurement of national power of countries*. Torbiat Modares, Iran 2007 – uzupełnione.

Zenderowski R., *Stosunki międzynarodowe. Vademecum*, Wrocław 2006.

B. Źródła internetowe

<http://blog.thomsonreuters.com/index.php/tag/military>.

https://google.pl/?gws_rd=ssl#q=Stany+Zjednoczone+Chiny-w-ujeciu+geopolitycznym.

http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artukul.1262.Dlaczego_U...

http://temi.repubblica.it/UserFiles/limes-heartland/Image/Maps/map_america_china.jpg.

[http://wyborcza.biz/biznes/51.100896, ...](http://wyborcza.biz/biznes/51.100896,....)

<http://www.eioba.pl/a91097/chinywafryce> A. Rządkowski.

<http://centrum.pr//artykul/komentarz-mie4siaca-chiny-w-afryce,24688html>.

<http://www.cebc.org.br> (*Brazylijsko-Chińska Rada Biznesu* – najnowszy raport).

<http://www.gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/329040>.

www.world-atlas.net/.

http://www.mojeopinie.pl/chinski_bliski_wschod,3,1313439995.

Congressional Research Service – Gazeta Wyborcza.

http://forsal.pl/artykuly1569634,chiny_inwesycje_w_nowe_technologie.

<http://www.rferl.org/content/beijing/stealthy/expansion-central-asia/2274062/html>.

<http://www.viribus-unitis.com.pl/2011/11/>.

<http://asiwatchertcom.blokspat.com/2013/02/spory>.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Linie_kolejowe_du%C5%BCych_pr%C4%99dk%C5%9Bci_w_Chin.118.

<http://www.tvp.info/17799727/>

<http://blog.wintm.pl/2014/08/06/morze-poludniowochinskie-oraz-wschodniochinskie-jako-kluczowa-fault-line/>.

STANY ZJEDNOCZONE I CHINY W UJĘCIU GEOPOLITYCZNYM

Streszczenie

Państwa jako temat badań stanowią istotną rolę poznawczą, co wynika z ich znaczenia w stosunkach międzynarodowych. Dotyczy to szczególnie mocarstw światowych, które kształtują środowisko bezpieczeństwa w wymiarze globalnym. Takimi podmiotami są właśnie Stany Zjednoczone i Chiny, które jako mocarstwa globalne kształtują stosunki międzynarodowe w świecie według własnych interesów. Dodać tu należy, że ich cele w realizacji tej polityki mogą być zbieżne lub przeciwstawne. W pracy niniejszej przedstawiono realizację geopolityki przez Stany Zjednoczone, ukierunkowaną na utrzymanie dominującej pozycji w świecie, w tym m. in. sprawowanie kontroli szlaków transportowych w newralgicznych punktach globu ziemskiego. W przypadku Chin sytuacja jest podobna. Dążą one do zapewnienia sobie swobody działania na wszystkich kontynentach świata, by w ten sposób zdobyć przewagę gospodarczą i militarną nad swoim rywalem. Obydwa mocarstwa mają ściśle sprecyzowane koncepcje geopolityczne, geoekonomiczne i geostrategiczne, które realizują. Przykładem działań ekonomicznych może być tworzenie stref wolnocłowych, a działań militarnych – koncepcji strategicznych przyjętych zarówno przez Stany Zjednoczone, jak i Chiny.

UNITED STATES AND CHINA – GEOPOLITICAL GRASP

Summary

States as an object of study play an important cognitive role, which results from their roles in international relations. This is particularly true for global superpowers that shape the security environment worldwide. The United States and China are such entities, which as global superpowers shape international relations in the world in order to safeguard their own interests. It must be added that their goals to implement this policy may be convergent or contradictory. The present work presents the implementation of geopolitics by the United States, aimed at maintaining a dominant position in the world, including, among others, exercising control over transport routes in critical areas of the globe. In case of China, the situation is similar. It seeks to secure freedom of action on all continents of the world so as to gain economic and

military advantage over its rival. Both superpowers have precisely defined geopolitical, geo-economic and geostrategic concepts, which they implement. The creation of duty free zones/free trade zones may be an example of an economic activity, and strategic concepts adopted by both the United States and China – an example of a military action.

СОЕДИНЁННЫЕ ШТАТЫ И КИТАЙ В ГЕОПОЛИТИЧЕСКОМ ПЛАНЕ

Резюме

Государства как предмет исследования представляют собой существенную познавательную значимость, что определено их ролью в международных отношениях. В особенности это касается мировых держав, которые формируют зону безопасности в глобальном масштабе. Именно к таким субъектам относятся Соединённые Штаты и Китай, которые, будучи мировыми державами, формируют международные отношения в мире в соответствии с собственными интересами. Здесь следовало бы добавить, что их цели при реализации данной политики могут быть как совпадающими, так и антагонистичными. В настоящем исследовании представлена реализация геополитики Соединёнными Штатами, направленной на поддержание доминирующей позиции в мире, в частности, осуществление контроля над транспортными маршрутами в критических точках земного шара. В случае Китая имеет место подобная ситуация. Государство стремится к обеспечению для себя свободы действий на всех континентах мира, чтобы таким образом добиться экономического и военного преимущества над своим соперником. Обе державы имеют строго определённые геополитические, геоэкономические и геостратегические концепции, которые последовательно реализуют. Примером действий в области экономики может служить создание свободных беспошлинных зон, а в военном секторе – создание стратегических концепций, принятых как Соединёнными Штатами, так и Китаем.